

KRZYSZTOF MODRAS OP

ZACHODNIA GLOBALIZACJA
A UNIWERSALIZM ISLAMU

Wiek XX i XXI przejdą do historii ludzkości jako okres globalizacji, czyli próby stworzenia uniwersalnego modelu życia, niewykluczającego jednak w swej ideologii cechy wielokulturowości nowego społeczeństwa. W polityce Zachodu zdecydowano się na otwarcie granic również dla muzułmanów. Ich pojawienie się jednak spowodowało skutki przeciwne do zamierzonych, gdyż państwa zachodnie, pomimo znacznych przewag nad światem islamu, zaczęły się bać. Zachodnia cywilizacja okazała się słaba wobec alternatywnego systemu zaproponowanego przez islam. Zamiast globalnej otwartości pojawiła się islamofobia, która próbuje pomniejszyć wartość islamu, ukazując go jako kulturę wrogą i niezdolną do rozwoju¹. Europa, która chciała znieść różnice kulturowe i narodowe, wobec wzrastającej liczby migrantów zamyka się, pragnąc zachować własną tożsamość. Fakty te są przedmiotem wielu dyskusji, których zasadniczym tematem są przyczyny zaistniałej sytuacji. Stawiamy sobie pytanie, czy działania radykalnych grup islamistycznych są tylko wynikiem globalizacyjnej polityki Zachodu, dążącej do rozszerzenia swojej kultury na cały świat, czy też wynikają z samej istoty islamu, który już w swych początkach stanął w opozycji do innych religii i dążył do ich zastąpienia, deklarując się jako religia ostateczna i doskonała. Przedmiotem ożywionej, międzynarodowej dyskusji jest również radykalizm muzułmań-

---

Dr KRZYSZTOF MODRAS — wykładowca Kolegium Filozoficzno-Teologicznego Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie; adres do korespondencji – e-mail: modras@gmail.com

¹ Na temat zjawiska islamofobii zob. np. Vincent GEISSER. *Nowa islamofobia*. Przeł. Ewa Cylwik. Warszawa: Książka i Prasa 2009. Przykładem szczególnego opracowania, który pokazuje lęk, jaki wzbudza obecność muzułmanów na Zachodzie, jest książka Jeana Alcadera *Prawdziwe oblicze islamu* (Przeł. Marian Ostrowski. Komorów: Wydawnictwo Antyk 2010).

ski, przybierający formę fundamentalizmu. Wezwaniu do powrotu do swych fundamentów towarzyszy chęć zmanifestowania własnej odrębności od innych kultur za pomocą środków terroru. Powiązanie obu zjawisk, powrotu do pierwotnej tradycji i terroru, nasuwa wniosek, że islam już w swoich pierwotnych założeniach rodzi przemoc. Niniejszy artykuł będzie próbą znalezienia odpowiedzi na rodzące się dzisiaj tego rodzaju pytania w oparciu o analizę historycznego rozwoju zachodniej globalizacji, muzułmańskiej wspólnoty (*ummy*) oraz źródeł uniwersalizmu proponowanego przez islam.

GLOBALIZM ZACHODNI

Początki globalizacji zachodniej sięgają wypraw krzyżowych, począwszy od XI wieku, gdy Europa masowo ruszyła poza własne terytorium². Zjawisko to wzmocniło się w czasie wielkich odkryć geograficznych w XV wieku, zwłaszcza od czasów Krzysztofa Kolumba (1492). Bezpośrednim etapem poprzedzającym współczesną globalizację był kapitalizm XVIII wieku oraz kolonializm wieku XIX. Właściwy rozkwit globalizmu nastąpił po zakończeniu zimnej wojny w 1991 r., kiedy zniknęło zagrożenie spowodowane podziałem świata na dwa bloki polityczne: wschodni – komunistyczny i zachodni – kapitalistyczny. Globalizację przyspieszyła też współczesna rewolucja technologiczna w informatyce i komunikacji. Ten krótki rys historyczny pokazuje, że globalizacja jest tworem Zachodu, który na pewnym etapie postanowił uczynić swoją kulturę uniwersalną i zaczął ją szerzyć na całym świecie. W swej istocie kultura europejska nie ograniczała się tylko do wymiaru świeckiego. Ukształtowała się ona na bazie chrześcijaństwa i od początku taką kulturę próbowano zaszcześcić w innych rejonach globu ziemskiego. Wyprawom o charakterze ekonomicznym towarzyszyły na ogół misje religijne, dążące do propagowania Ewangelii o Jezusie Chrystusie na terenach, gdzie nie była ona jeszcze znana. Współczesna postać globalizmu odbiega od wizji tej roli, jaką Europa miała do odegrania wobec innych ludów w przeszłości. Akcenty zostały przesunięte na dziedziny, które są bardziej wymierne w sensie ziemskim i materialnym. Dzisiaj zwraca się uwagę zwłaszcza na osiągnięcia technologiczne, wspólny model polityczny, ekonomiczny i społeczny, wspólną gospodarkę, wolny rynek i handel międzynarodowy,

---

² Zob. Anna MROZEK-DUMANOWSKA. *Globalizacja i regionalizacja: dwa oblicza komunikacji międzykulturowej*. W: Anna MROZEK-DUMANOWSKA, Jerzy ZDANOWSKI. *Islam a globalizacja*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Askon 2005 s. 81.

demokrację, ochronę praw człowieka, ochronę środowiska i kontrolę zbrojeń. Dzięki powszechnie dostępnym środkom masowego przekazu propaguje się postawy konsumpcyjne oraz wspólne modele życia, kultury, obyczajowości, relacji i zachowań rodzinnych oraz społecznych, opartych na sekularyzacji i laickim światopoglądzie, które niejednokrotnie pozostają w sprzeczności do tradycyjnych wartości religijnych, zwłaszcza chrześcijańskich³. Globalizm nie neguje religii, ale przesuwają ją do sfery prywatnej. Wiele funkcji, które w przeszłości spełniało duchowieństwo, np. w zakresie oświaty czy kształtowania zasad etycznych, przejęły dzisiaj instytucje świeckie, które starają się zachować neutralność wobec wielokulturowości i nie odwołują się do Boga⁴.

UNIWERSALNA KULTURA CZY KONFLIKT KULTUR

Globalizacja, której wzorcem jest cywilizacja zachodnia, opierająca się na liberalnej demokracji i wolnym rynku, jest uważana za kolejny ustrój polityczny, społeczny i kulturowy, następujący po poprzednich etapach rozwojowych. Stanowiłby on najlepszy system na świecie, i – jak twierdził Francis Fukuyama (ur. 1952), amerykański polityk i ekonomista – byłby zakończeniem historii człowieka⁵. Jego tezy wywołały poważny spór intelektualny, w którym podkreślano, że nie wszyscy, i tu należy wymienić przede wszystkim muzułmanów, uważają zachodnią kulturę za uniwersalną. Nie można zaprzeczyć, że islam przejął wiele z cywilizacji Zachodu, ale z drugiej strony, by się od niej odróżnić, sięgnął do swojej przeszłości⁶ i zaproponował światu własny, uniwersalny system, alternatywny wobec cywilizacji zachodniej. Te fakty pokazują, że skutki, jakie spowodował globalizm, nie pokrywają się zupełnie z tym, co było zamierzeniem jego ideologów. Zamiast wprowadzenia uniwersalnej cywilizacji, następuje zjawisko rozbudzenia miejscowych kultur. Jak pokazuje historia ostatnich lat, zakończenie

³ Zob. Anna MROZEK-DUMANOWSKA. *Między uniwersalizmem globalizacji a partykularyzmem kultur lokalnych*. W: A. MROZEK-DUMANOWSKA, J. ZDANOWSKI. *Islam a globalizacja*, s. 21-22.

⁴ Tamże s. 28.

⁵ Francis Fukuyama wyraził te idee w 1992 r. w książce *The End of History and the Last Man*. New York: Free Press (polskie wydanie: *Koniec historii*. Przeł. Tomasz Bieroń, Marek Wichrowski. Kraków: Znak 2009).

⁶ Muzułmański ruch religijny i polityczny nawołujący do odrodzenia islamu poprzez powrót do pierwotnych źródeł, czyli Koranu i *sunny*, jest zwany *salafizmem* (tradycja przodków). Zob. John O. VOLL. *Salafiyya*. W: *Encyclopedia of Islam and the Muslim Worlds*. Ed. Richard C. Martin. New York: Macmillan Reference USA – Thomson Gale 2004 s. 608-610.

zimnej wojny nie położyło kresu światowym problemom, wręcz przeciwnie – pojawiły się nowe konflikty, również o charakterze zbrojnym, wśród których najbardziej widoczna staje się konfrontacja między światem zachodnim a muzułmańskim.

Odpowiedzią na tezy Fukuyamy była teoria o zderzeniu cywilizacji, ogłoszona w 1993 r. przez Samuela Huntingtona⁷, który nie uważał – jak to czynił jego uczeń Fukuyama – że polityka światowa jest zdominowana przez wspólną kulturę. Zwracał uwagę na różnice między cywilizacjami oraz widział źródło konfliktów międzynarodowych nie tyle w gospodarce, ile w kulturze, która zbudowana w znacznej mierze na religii, stanowiłaby o tożsamości poszczególnych ludów. Huntington wymienia osiem głównych cywilizacji, ale największe zagrożenie dla Zachodu widzi w islamie.

Obie teorie, Fukuyamy i Huntingtona⁸, są dwoma różnymi wizjami współczesnego świata i biorą pod uwagę tylko niektóre aspekty rzeczywistości, niemniej jednak pozwalają zwrócić uwagę na pewne współczesne zjawiska zachodzące na świecie. Globalizacja jest faktem, który na naszych oczach ogarnia cały glob, ale też nie można zaprzeczyć, że islam, korzystając z wielu pozytywnych osiągnięć wynikłych z globalizacji, proponuje światu poważną alternatywę wobec zachodniej cywilizacji. Można nawet twierdzić, że polityka zachodnia, zmierzająca do stworzenia jednolitego modelu życia w wielu dziedzinach, wzmocniła taką tendencję w świecie islamu. Wyraźnie obserwuje się ruch odnowy, usiłujący wskrzesić i umocnić własną tradycję. Jest to potężna siła, której nie można lekceważyć, zważywszy, że świat muzułmański liczy 1,6 mld wyznawców, co stanowi 23% populacji świata⁹. Historia dowodzi, że islam, będący zarazem religią, jak też systemem politycznym, już w swych początkach stanął w opozycji do innych kultur i cywilizacji i wykazał się niezwykłą siłą ekspansji na Bliskim Wschodzie i w basenie Morza Śródziemnego. Konfrontacja islamu z innymi religiami, która na przestrzeni wieków miała różne natężenie, w naszych czasach zaczęła się zaostrzać, przybierając formę radykalizacji, rodzącej przemoc i terroryzm. Napięcia wydają się narastać wraz z ekspansją zachodniej globalizacji i interwencją w świat muzułmański. Zachód, który ekono-

⁷ Samuel P. HUNTINGTON. *Zderzenie cywilizacji*. Przeł. Hanna Jankowska. Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Literackie Muza SA 2008.

⁸ Obie teorie porównuje Anna Mrozek-Dumanowska w artykule *Nowe symbole wartości kulturowych islamu w epoce globalizacji*. W: A. MROZEK-DUMANOWSKA, J. ZDANOWSKI. *Islam a globalizacja*, s. 141-143.

⁹ *The Global Religious Landscape*. W: *Pew Research center*. <http://www.pewforum.org/2012/12/18/global-religious-landscape-exec/> 18.12.2012 (dostęp: 2.08.2016).

miczne i militarne znacznie przewyższa świat islamu, dotychczas nie znalazł skutecznego sposobu, by przeciwdziałać terroryzmowi. Dodatkowym problemem jest fakt, że zwolennicy tego rodzaju walki wykorzystali w swoich działaniach samą ideologię globalizmu, cechującą się demokracją i otwartością na wielokulturowość oraz dającego znaczne możliwości technologiczne, zwłaszcza w dziedzinie wymiany informacji.

ALTERNATYWNY UNIWERSALIZM MUŻULMAŃSKI

Globalizacja nie jest wynalazkiem cywilizacji zachodniej. Islam znał tę ideę od samego początku, czyli od VII wieku. Mahomet stworzył *ummę*, czyli wspólnotę muzułmańską, która szybko, szczególnie poprzez podboje za czasów Umajjadów (661-750), rozciągnęła się od Andaluzyi na Zachodzie aż po Indie na Wschodzie. W późniejszych wiekach, zwłaszcza za czasów Abasydów (750-1258), ekspansja islamu miała charakter bardziej pokojowy i odbywała się poprzez islamizację, handel i migracje, które przyczyniły się do stopniowego przyjmowania islamu przez ludność w innych częściach globu. W nowszych czasach w podobny sposób islam dotarł do Indonezji, Czarnej Afryki, Europy i USA. Swój początkowy sukces globalizacyjny islam zawdzięczał systemowi obejmującemu wszystkie dziedziny życia, w którym elementem dominującym była religia, czyli odniesienie się do bytu pozaziemskiego, jedyne i absolutne Boga Allaha. Taka doktryna zakładała utworzenie i utrzymanie jednej *ummy*.

Islam nie neguje większości z proponowanych przez globalizm wartości, takich jak ekonomia czy technologia, muzułmanie korzystają z nowych osiągnięć technologicznych, a niektórzy podejmują nawet krytykę tradycyjnej formy islamu i wzywają do otwarcia się na modernizm¹⁰. Na uniwersytetach są organizowane konferencje na temat globalizacji, która po arabsku jest określana jako „nowy porządek światowy” (*al-niżām al-‘ālamī al-ğadīd*) lub *‘aulama* (od *‘ālam* ‘świat’), który jest postrzegany jako nowa i nieunikniona światowa rzeczywistość społeczna, polityczna i gospodarcza¹¹. Ta nowa sytuacja jednak rodzi u nich poczucie zagrożenia przed utratą własnej tożsamości, dlatego że wiele proponowanych wartości nie pokrywa się z ich własną

¹⁰ Jednym z bardziej znanych zwolenników zachodniej globalizacji i krytykiem tradycyjnej formy islamu jest syryjski historyk Aziz al-Azma (ur. 1947), aktywnie biorący udział w licznych międzynarodowych konferencjach i sympozjach.

¹¹ A. MROZEK-DUMANOWSKA. *Między uniwersalizmem globalizacji a partykularyzmem* s. 13.

tradycją¹². Zauważa się też, że przesunięcie akcentu w kulturze zachodniej na wartości materialne eliminuje religię i stwarza w ten sposób pustkę moralną i duchową. Muzułmanie chcą wypełnić tę pustkę i ofiarują światu system alternatywny i bardziej uniwersalny od globalizmu, obejmujący wszystkie dziedziny życia, również sferę duchową i religijną¹³. Globalizacja, która z ekonomicznego i technologicznego punktu widzenia jest oceniana w islamie pozytywnie, ze względu jednak na swój świecki charakter staje się silnym bodźcem do refleksji nad własną cywilizacją i tożsamością. W związku z tym muzułmanie próbują na nowo odczytać własną tradycję w nowych warunkach, odkrywając przy tym swoją uniwersalną misję, która od samego początku była skierowana do całego świata.

FUNDAMENTALIZM

Specyficzną, jakkolwiek nie najważniejszą i nieakceptowaną przez większość muzułmanów, odpowiedzią islamu na globalizm zachodni jest fundamentalizm¹⁴. Jest to nowszy termin, który powstał w środowisku protestanckim w USA pod koniec XIX wieku i oznaczał powrót do fundamentów, czyli do Biblii, uważanej za absolutną prawdę. Islam znał to pojęcie w tym rozumieniu już w pierwszych wiekach swego istnienia i niejednokrotnie wzywał do odnowy polegającej na powrocie do korzeni islamu (*al-usūliyya al-islāmiyya*)¹⁵, czyli do Koranu, będącego absolutną prawdą we wszystkich dziedzinach życia, i to w wymiarze zarówno indywidualnym, jak i społecznym.

Pierwszym muzułmańskim fundamentalistą, wzywającym do takiego powrotu, był Ibn Tajmijja (1260-1327), którego życie i działalność przypadają na okres bezpośrednio następujący po upadku dynastii Abbasydów w Bagdadzie po najeździe mongolskim w 1258 r. Przyczynę klęski widział w odejściu od prawdziwego islamu, a jako środek na wyzwolenie proponował powrót do pierwotnej tradycji. Ten sposób myślenia w mocniejszej formie

¹² Tamże s. 26.

¹³ Tamże s. 29.

¹⁴ Interesującą refleksję, wiążącą fundamentalizm z globalizmem, zawiera artykuł Anny Mrozek-Dumanowskiej *Nowe symbole wartości kulturowych islamu w epoce globalizacji*. W: A. MROZEK-DUMANOWSKA, J. ZDANOWSKI. *Islam a globalizacja* s. 139-175. Szerzej na temat fundamentalizmu zob. Wojciech GRABOWSKI. *Fundamentalizm muzułmański na Bliskim Wschodzie*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego 2013; Johannes J.G. JANSEN. *Podwójna natura fundamentalizmu islamskiego*. Kraków: Libron 2005; Emmanuel SIVAN. *Radykalny islam*. Kraków: Libron 2005.

¹⁵ A. MROZEK-DUMANOWSKA. *Nowe symbole wartości kulturowych islamu* s. 146.

pojawił się w okresie kolonializmu, pod koniec XVIII wieku, u Abd al-Wahhaba (1703-1792), sunnickiego kaznodziei i uczonego pochodzącego z centralnej Arabii, twórcy wahhabizmu. Ruch ten okazał się na tyle silny, że w porozumieniu z dynastią Saudów doprowadził do powstania współczesnej Arabii Saudyjskiej, będącej najbardziej ortodoksyjnym krajem z punktu widzenia przestrzegania *szariatu*. Związek między próbą ingerencji obcych cywilizacji w świat islamu a wezwaniem do odnowy widać także u innych reformatorów, takich jak Dżamał ad-Din al-Afghani (1838-1897) i Muhammad Abduh (1849-1905). W ich ideologii jest widoczny wyraźny dualizm: z jednej strony nie negują technologicznych i gospodarczych osiągnięć cywilizacji zachodniej, a nawet widzą możliwość ich wykorzystania, z drugiej strony zaś podkreślają, że należy to czynić w ramach własnej tradycji, by zachować tożsamość.

Ideologia fundamentalistyczna zaczęła się bardziej radykalizować na początku XX wieku po upadku Imperium Osmańskiego po zakończeniu pierwszej wojny światowej, kiedy mocarstwa zachodnie podzieliły świat muzułmański na państwa narodowe, usiłując narzucić im system polityczny podobny do europejskiego. Symbolem opozycji wobec takiego stanu rzeczy stało się bractwo Bracia Muzułmanie¹⁶, założone w 1928 r. przez Egipcjanina Hasana al-Bannę (1906-1949), cztery lata po oficjalnym rozwiązaniu kalifatu osmańskiego. Z czasem organizacja nabrała charakteru międzynarodowego, wzywając świat islamu do reformy w oparciu o własną tradycję, bez sięgania do wzorców zachodnich. Bracia Muzułmanie uważali, że tradycja oparta na Koranie jest wystarczająca, by odnowić własną wspólnotę, zarówno w dziedzinie religijnej, jak i doczesnej.

My wierzymy, że islam i jego nauka obejmują wszystkie sprawy człowieka na tym świecie i w życiu przyszłym. Ci, którzy myślą, że to nauczanie dotyczy wyłącznie aspektów duchowych i rytualnych, są w błędzie. Islam jest wiarą, rytuałem, ojczyzną i przynależnością do niej, religią i państwem, duchem i czynem, Koranem i mieczem. Święty Koran uważa te rzeczy za sedno i istotę islamu¹⁷.

Niezwykle wpływowym ideologiem wśród Braci Muzułmanów i późniejszych fundamentalistów okazał się następca Al-Banny, Sajjid Kutb (1906-1966), który wydał wielotomowy komentarz do Koranu, popularny również dzisiaj, przygotowany w duchu fundamentalizmu i dosłownej interpretacji.

¹⁶ Na temat tej organizacji zob. Jerzy ZDANOWSKI. *Bracia Muzułmanie i inni*. Szczecin: Wydawnictwo Glob 1986; Adam WĄS. *Bracia Muzułmanie w Jordanii. Doktryna i organizacja bractwa na przełomie XX i XXI wieku*. Lublin: TN KUL 2006.

¹⁷ Tak widział islam Hasan Al-Banna. Cyt. za: A. WĄS. *Bracia Muzułmanie w Jordanii* s. 145.

Podobnie jak jego poprzednicy, wzywał do przywrócenia kalifatu i prawa muzułmańskiego. Uznał cywilizację Zachodu za upadłą i całkowicie zdemoralizowaną i nazwał ją nową *ġāhiliyyā*. Krytyce poddał także społeczeństwo muzułmańskie i jego system władzy, dlatego że odeszło od wiary w Jedyne-go Boga. Prawdziwa władza powinna opierać się na boskim *szariacie*. Sajjid Kutb wzywał też do *ġihādu* przeciwko nowej *ġāhiliyyi*, na wzór Mahometa, który dokonał *hiğry* (emigracji) z Mekki do Medyny, by oddalić się od niewiernych, a następnie powrócił w celu zaatakowania, przejęcia władzy i ich nawrócenia. Jest to postawa zwana *takfīr* (ekskomunika), którą proponują dzisiaj islamiści¹⁸.

Fundamentalisci uważają, że niezmienny i wieczny *szariat*, którego jedynym Prawodawcą jest Bóg, jest wystarczającym zbiorem praw, by zorganizować wszystkie dziedziny życia zarówno prywatnego, jak i publicznego. W czasie swej długiej historii muzułmanie odeszli od tego prawa, dodając do niego prawa ludzkie, których źródłem były zachodnie kodeksy prawne. Powinno się je usunąć, dlatego że mają charakter ludzki i przemijający. Absolutnym władcą jest tylko Bóg. Zadaniem ludzkiej władzy natomiast, wyrażającej się w kalifacie, jest głoszenie i pilnowanie, by przestrzegano Boskiego *szariatu*. Struktura takiego kalifatu została opracowana przez Taqi al-Din al-Nabhani (1909-1977), prawnika i założyciela Partii Wyzwolenia Islamistycznego (*Hiżb at-Taħrīr*) w Jerozolimie (1953). Jest to system oparty na *szariacie*, który miałby na celu zastąpienie zachodniej demokracji, będącej tworem ludzi¹⁹.

Dzisiaj jesteśmy świadkami poważnych wysiłków celem stworzenia kalifatu, o jakim mówili muzułmańscy ideolodzy, opowiadający się za fundamentalizmem. Jest nim obecnie Państwo Islamskie (ISIS), stworzone na pograniczu Iraku i Syrii. Ataki międzynarodowej koalicji na pozycje ISIS nie przeszkodziły w jego globalnej ekspansji, której skutkiem jest wzrost ataków terrorystycznych w różnych rejonach świata. Sądzi się dzisiaj, że islamiści z ISIS działają już w co najmniej 18 państwach świata²⁰. Są również obawy, że „istnieją elementy wskazujące na udział Państwa Islamskiego w przemyśle migrantów do Europy”²¹.

¹⁸ A. MROZEK-DUMANOWSKA. *Nowe symbole wartości kulturowych islamu* s. 150.

¹⁹ Tamże s. 154.

²⁰ *New Counterterrorism 'Heat Map' Shows ISIS Branches Spreading Worldwide*. <http://www.nbcnews.com/storyline/isis-terror/new-counterterrorism-heat-map-shows-isis-branches-spreading-worldwide-n621866>; „Na linii frontu”. *Ekspansja ISIS objęła co najmniej 18 państw. Dokumenty Białego Domu potwierdziły obawy*. <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/na-linii-frontu-ekspansja-isis-objela-co-najmniej-18-panstw-dokumenty-bialego-domu/3fvrr0> (dostęp: 7.08.2016).

²¹ Są to słowa ministra sprawiedliwości Włoch Andrei Orlando. Zob. *Dyskusja we Włoszech po odkryciu związków przemytników ludzi z dżihadystami*. <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/>

Muzułmanie wybierający nurt fundamentalistyczny chcą zastosować w tworzeniu nowej *ummy* tę samą metodę, która okazała się skuteczna w czasach Mahometa. Przed jego nadejściem plemiona wiązały się poprzez różne czasowe przymierza, które przestawały obowiązywać po śmierci wodza danego plemienia. Nowy system zaproponowany przez Mahometa polegał na połączeniu rozproszonych plemion arabskich nie tylko poprzez ludzkie układy, ale przede wszystkim w imię Allaha, absolutnego władcy. Odejście od takiego przymierza oznaczałoby sprzeciwienie się nie tylko ludzkiej władzy, ale także Bogu, za co przewidywano karę śmierci²².

Głównym celem pierwotnego islamu była walka z *ġāhiliyyą*, czyli z ludźmi nieznającymi jedyne Boga. Islam powrócił dzisiaj do tego terminu, uznając współczesną cywilizację zachodnią za nową *ġāhiliyyę*, która utraciła wiarę w jedyne Boga. Należałoby więc podjąć na nowo walkę, przywrócić prawowitą wiarę i zaprowadzić prawo, które w przypadku islamu przybiera formę boskiego i niezmiennego *szariatu*. Celem takiej walki byłoby utworzenie nowego społeczeństwa – *ummy*, w którym religia powinna stać się centrum życia społecznego i politycznego, tak jak to się stało za czasów Mahometa.

Powyższa analiza pokazuje, że w obliczu zachodniej globalizacji islam zaproponował własne rozwiązanie (*al-ḥall al-islāmī*) problemów świata i wezwał do stworzenia alternatywnego i uniwersalnego porządku islamistycznego (*al-nizām al-islāmī*)²³, opartego na religii, ściśle powiązanej z polityką. Nie jest to czysty powrót do przeszłości, ale próba współczesnej reformy społecznej, politycznej i gospodarczej, z zachowaniem przy tym własnej tożsamości kulturowej. Ten nowy porządek, mający utworzyć nową *ummę*, ma objąć najpierw muzułmanów, a następnie cały świat.

KORANICZNE PODSTAWY UNIWERSALIZMU MUZUŁMAŃSKIEGO

Rozwiązanie islamskie polega na powrocie do swych korzeni i odnowieniu systemu opartego na własnej tradycji, którego bazą jest Koran. Jest to, jak wierzą muzułmanie, autentyczne Słowo Boga – Allaha, przekazane Mahometowi za pośrednictwem archanioła Gabriela. Bóg poucza muzułmanów za pośrednictwem ich Proroka, że stanowią oni najlepszą uniwersalną

dyskusja-we-wloszech-po-odkryciu-zwiazkow-przemyslnikow-ludzi-z-dzihadystami/11sc83 (dostęp: 7.08.2016).

²² Janusz DANECKI. *Podstawowe wiadomości o islamie*. Warszawa: Dialog 2007 s. 33.

²³ A. MROZEK-DUMANOWSKA. *Nowe symbole wartości kulturowych islamu* s. 147; 160.

wspólnotę (*ummę*), jaka została dana całej ludzkości, do której inni, szczególnie lud Księgi, czyli żydzi i chrześcijanie, powinni się dołączyć. *Umma* ma bowiem prawdziwą wiarę w Boga oraz kodeks prawny, w postaci *szariatu*, który zawiera autentyczny zbiór nakazów i zakazów, regulujących życie ludzkie na ziemi:

Wy jesteście najlepszym narodem [*umma*], jaki został utworzony dla ludzi: wy nakazujecie to, co jest uznane, a zakazujecie tego, co jest naganne; i wierzycie w Boga. A jeśliby uwierzył lud Księgi, to byłoby dla niego lepiej. Wśród nich są wierzący, lecz większość z nich to ludzie szerzący zepsucie. (Sura 3:110)²⁴

Zgodnie z tymi pouczeniami Koranu muzułmanie są przekonani, że ich misją jest wypełnienie pustki duchowej, która została wytworzona na Zachodzie przez globalizację opartą na sekularyzacji, areligijności, niemoralności i materializmie. Koran nie neguje, że wśród szerzących tę kulturę jest wiara i wiele dobra, niemniej jednak w większości jest to cywilizacja szerząca zepsucie. Wobec takich stwierdzeń naturalne jest przekonanie, że najlepszą i prawdziwą religią pochodzącą od Boga, a więc także systemem politycznym i społecznym, jaki pojawił się wśród ludzi, jest islam. Inne systemy są dziełem człowieka i dlatego są skutkiem konfliktów na ziemi:

Religią prawdziwą w oczach Boga jest islam! Ci, którym została dana Księga, przez zawiść poróżnili się między sobą, dopiero wtedy, gdy przyszła do nich wiedza. A kto nie wierzy w znaki Boga... zaprawdę, Bóg jest szybki w rachunku! (Sura 3:19)

W związku z tym wybór islamu jako religii autentycznej jest czymś naturalnym dla człowieka, dlatego że wynika on z samej natury, jaką człowiek otrzymał od Boga w chwili stworzenia. Nie można więc mówić o innym systemie, dlatego że natura człowieka jest niezmienna, więc i religia, a zatem i zbiór praw Boskich, których wyrazem w islamie jest *szariat*, powinien być niezmienny.

Przeto zwróć swoje oblicze ku religii, jak człowiek gorliwie pobożny, zgodnie z naturą [*fiitra*], jaką Bóg obdarzył ludzi przy stworzeniu. – Nie ma żadnej odmiany w stworzeniu Boga! – To jest religia prawdziwa, lecz większość ludzi nie wie. (Sura 30:30)

---

²⁴ Tekst polski Koranu jest cytowany według tłumaczenia Józefa Bielawskiego: *Koran*. Warszawa: PIW 1986. Do konsultacji tekstu arabskiego użyto wydania 'Abdullah YŪSUF 'ALI. *The Meaning of the Holy Qur'an*. New Edition with Revised Translation, Commentary and Newly Compiled Comprehensive Index. Beltsville, Maryland: Amana Publications 2008.

Na podstawie nauczania koranicznego można więc stwierdzić, że człowiek jest z natury religijny zgodnie z zasadami wskazanymi przez islam, czyli jest muzułmaninem (*muslim*). Inne religie oraz kultury są dziełem ludzkim, dlatego że wynikają z wychowania w środowisku, w jakim dany człowiek się rodzi. Tak wyjaśnia pochodzenie judaizmu i chrześcijaństwa jeden z *hadisów* przekazanych przez *sunnę*²⁵:

Przekazał Abu Huraira: Wysłannik Allaha powiedział: „Każde dziecko rodzi się w *fiṭra* [pierwotna natura islamu, wiara w jednego Boga], ale jego rodzice czynią go żydem lub chrześcijaninem. Czy pomagając zwierzętom przy porodzie, widzisz ich potomstwo okaleczonym, zanim ty sam tego nie uczynisz?” Ludzie zapytali: „O Wysłanniku Allaha! Co sądzisz o tych, którzy umierają za młodu [jako potomstwo pogańskie]? Prorok odpowiedział: Bóg wie, co by zrobili [gdyby żyli]”. (*Bukhari* 8,77,597)²⁶.

Jedną z cech, na którą zwraca uwagę zachodni globalizm, jest jego wielokulturowość, współlistniejąca w obrębie jednej, globalnej kultury. Księga islamu natomiast wydaje się być przeciwna idei wielokulturowości na jednym terenie. Poleca, by muzułmanie zachowali własny „kierunek”:

Każdy ma jakiś kierunek [*wiḡha*], ku któremu się zwraca. Starajcie się więc wyprzedzać w dobrych dziełach! Gdziekolwiek byście byli, Bóg przyprowadzi was wszystkich razem. Zaprawdę, Bóg jest nad każdą rzeczą wszechmocny! (Sura 2:148)

Werset ten znajduje się w miejscu, gdzie jest dyskutowany kierunek, jaki muzułmanie powinni obierać w czasie modlitwy, co w języku arabskim jest określane słowem *qibla* (Sura 2:142-150). W pierwszy okresie islamu (610-623) zwracano się ku Jerozolimie. Następnie Bóg polecił przez Mahometa, by zwracano się ku meczetowi świętemu w Mekce. Zmiana ta nastąpiła po pierwszym konflikcie z plemionami żydowskimi mieszkającymi wokół

²⁵ *Sunnę*, czyli tradycję Proroka, tworzą *hadisy* (opowiadania o Muhammadzie). Przyjmuje się sześć podstawowych zbiorów (*Al-Kutub al-sitta*) noszących imiona ich autorów: *Ṣaḥīḥ al-Buḥārī* (zm. 870), *Ṣaḥīḥ Muslim* (Muslim ibn al-Ḥaǧǧāǧ, zm. 875), *Sunan an-Nasā'ī* (zm. 915), *Sunan Abū Dawūd* (zm. 888), *Ḡāmi' at-Tirmidī* (zm. 892) i *Sunan ibn Māǧah* (+887). *Hadisy* są dostępne online w wersji arabskiej i angielskiej na *Sunna.com*. <http://sunnah.com> (dostęp: 10.08.2016).

²⁶ *Bukhari* oznacza główny zbiór hadisów: *Ṣaḥīḥ al-Buḥārī*, liczby zaś oznaczają księgę i numer *hadisu* zgodnie z oznaczeniami USC-MSA, czyli powszechnie dostępnego zbioru tekstów muzułmańskich w języku angielskim zebranych przez Muslim Students Association działającym przy the University of Southern California. Zob. np. *Hadith Collection*. <http://www.hadithcollection.com/> (dostęp: 10.08.2016).

Medyny. Termin *wiġha*, użyty w powyższym tekście, ma szersze znaczenie niż tylko fizyczna postawa (*qibla*) przyjęta w czasie kultu. Ta ostatnia jest zewnętrznym wyrazem – symbolem własnej i wewnętrznej duchowości oraz zgodnego z nią postępowania. W języku arabskim *wiġha* znaczy „kierunek; trend, tendencja; kurs statku; zamiar, zamierzenie, cel”²⁷, a więc obejmuje też sposób postępowania, na co wskazuje fakt, że w analizowanym tekście kierunek wiąże się z dobrymi dziełami i jednością wspólnoty wiernych. Taką interpretację potwierdza również inny tekst koraniczny, który poucza, że celem zmiany kierunku modlitwy (*qibla*) było odróżnienie muzułmanów od ludów Księgi, czyli od judaizmu i chrześcijaństwa:

W ten sposób My uczyniliśmy was narodem znajdującym się pośrodku, abyście byli świadkami dla ludzi i aby Posłaniec był świadkiem dla was. My ustanowiliśmy kierunek [*al-qibla*], którego ty się trzymałeś tylko po to, abyśmy mogli wiedzieć, kto postępuje za Posłańcem, a kto odwraca się na piętach. I to jest dla wszystkich wielka próba, lecz nie dla tych, których poprowadził Bóg drogą prostą. A Bóg nigdy nie zagubi waszej wiary. Zaprawdę, Bóg jest dla ludzi dobrotliwy, litościwy! (Sura 2:143)

Ludzie Księgi nie pójdą za tym kierunkiem (*qibla*) ani też muzułmanie nie mogą pójść za ich kierunkiem. Gdyby poszli za ich namiętnościami, po otrzymaniu wiedzy, staliby się niesprawiedliwymi (Sura 2:145). Sura 2:151, kończąca polecenia na temat kierunku, nawiązuje do Mahometa, który daje znaki, oczyszcza, naucza Księgi (Koranu) i mądrości. Pójście za własnym kierunkiem, czyli sposobem życia, różnym od innych, daje gwarancję jedności i odróżnia ich od innych. Bóg zabrania wiernym, by postępowali inną drogą niż ta, która została wskazana w Koranie. Nie wydaje się też być wolą Boga, by wszyscy w tej chwili stali się jednym narodem:

My tobie również zesłaliśmy Księgę z prawdą, potwierdzając prawdziwość Księgi, która była przed nią, i chroniąc ją. Sądź więc między nimi według tego, co zesłał Bóg, i nie idź za ich namiętnościami, odstępując od tego, co otrzymałeś z prawdy. Dla każdego z was uczyniliśmy normę i drogę otwartą. A gdyby Bóg zechciał, to uczyniłby was jednym narodem, lecz... żeby was doświadczyć w tym, co wam dał. Starajcie się więc pilnie czynić dobre dzieła. Do Boga powrócicie wszyscy razem. On obwieści wam to, w czym się różniliście. (Sura 5:48)

---

²⁷ Janusz DANECKI, Jolanta KOZŁOWSKA. *Słownik arabsko-polski*. Warszawa: Wiedza Powszechna 2007 s. 785.

Dla muzułmanina zatem nie jest rzeczą obojętną, w jakim kierunku pójdzie. Jest on pouczany przez Boga – Allaha, że kultura i cywilizacja, oparta na religii i rozpowszechniana przez islam, jest bardziej naturalna dla człowieka niż wartości proponowane przez globalizm zachodni. Te ostatnie ograniczają się do sfery związanej ze światem materialnym i wartościami ekonomicznymi. Kształtują one człowieka, którego możemy określić terminem *homo oeconomicus*, podczas gdy wołą Boga, już na początku, było stworzenie *homo islamicus*²⁸.

PAX ISLAMICA

Islam, już od pierwszych wieków swego istnienia, dzieli świat na odrębne obozy, które tradycja nazwała: *dār al-islām* (dom islamu) i *dār al-ḥarb* (dom wojny)²⁹. Celem jednego z zasadniczych obowiązków muzułmanów, zwanego *ḡihād*, było rozszerzenie, utrzymywanie i obrona terytorium islamu kosztem ograniczenia świata niemuzułmańskiego³⁰. Według wczesnej doktryny ci, którzy znaleźli się w kraju niemuzułmańskim, musieli dokonać *hiḡ-ry*, czyli opuścić jak najszybciej *dār al-ḥarb* i wrócić do *dār al-islām*, by uniknąć odstępstwa od wiary³¹. Współczesna refleksja muzułmańska proponowała wiele nowych terminów, mających zastąpić to średniowieczne rozróżnienie, niemniej jednak jest rzeczą wprost naturalną, by utożsamić klasyczny termin *dār al-ḥarb* ze światem zachodnim (*dār al-ḡarb*), który powinien zanikać, tak by na końcu czasów cała ziemia stała się *dār al-islām*, zapewniając ludzkości pełny pokój (*dār al-salām*)³². Według tej ideologii, islam jest systemem religijnym, społecznym, gospodarczym i politycznym, który mógłby stworzyć uniwersalne państwo o zasięgu światowym, zdolnym

²⁸ A. MROZEK-DUMANOWSKA. *Między uniwersalizmem globalizacji a partykularyzmem* s. 27.

²⁹ Podział świata na *dār al-islām* i *dār al-ḥarb* nie pochodzi z Koranu, ale jest wynikiem refleksji wczesnych uczonych muzułmańskich. Sądzi się, że rozróżnienie to wprowadził Abu Hanifa (699-767), założyciel szkoły hanafickiej. Zob. Ahmed KHALIL. *Dar Al-Islam And Dar Al-Harb: Its Definition and Significance*. <http://en.islamway.net/article/8211/dar-al-islam-and-dar-al-harb-its-definition-and-significance> (dostęp: 10.08.2016).

³⁰ J. DANECKI. *Podstawowe wiadomości o islamie* s. 247.

³¹ Jerzy ZDANOWSKI. *Między dar al-islam a dar al-harb. Tożsamość imigrantów muzułmańskich na Zachodzie w dobie globalizacji*. W: A. MROZEK-DUMANOWSKA, J. ZDANOWSKI. *Islam a globalizacja* s. 123.

³² W Koranie terminem *dār al-salām* określa się raj. Sura 6:126: „To jest droga twojego Pana – prosta! My przedstawiliśmy wyraźnie znaki ludziom, którzy sobie przypominają. Oni będą mieli siedzibę pokoju [*dār al-salām*] u swego Pana”.

do wprowadzenia pokoju, sprawiedliwości i braterstwa ludzi³³. Nastałaby wtedy era pokoju (*pax islamica*), utrzymywanego przez jedynie panującą i uniwersalną religię – islam.

Nie określono jednoznacznie zasięgu *dār al-islām*. W klasycznym znaczeniu jest to teren, gdzie muzułmanie stanowią większość i podlegają władzy muzułmańskiej. Szersza interpretacja przyjmuje, że *dār al-islām* jest również w miejscach, gdzie muzułmanie stanowią mniejszość i rząd jest niemuzułmański, ale zezwala się im na praktykowanie religii³⁴. W takim sensie również Europa mogłaby stanowić terytorium islamu, a obecność w niej muzułmanów byłaby zrzędzeniem opatrności Bożej w celu głoszenia islamu. Wyraża to arabski termin *dār al-šahāda* (dom świadectwa), zaproponowany przez Tariqā Ramadana (ur. 1962), muzułmańskiego intelektualistę pochodzącego ze Szwajcarii. Innym terminem, pokrewnym poprzedniemu, jest *dār al-da`wah* (dom głoszenia islamu, zaproszenia, świadectwa), który został wprowadzony zamiast klasycznego podziału świata na *dār al-islām* i *dār al-ḥarb*³⁵, by oznaczać muzułmanów mieszkających w krajach zachodnich. Idąc za tą współczesną tendencją, w 1994 r. grupa uczonych muzułmańskich na spotkaniu w Château-Chinon we Francji wydała fatwę, że Europa nie jest już *dār al-ḥarb*³⁶. Taka deklaracja nie oznacza, że Zachód staje się *dār al-islām* w klasycznym sensie, czyli terytorium rządzonym przez muzułmańskiego władcę i podległym *szariatowi*. Niemniej jednak taka fatwa usprawiedliwia obecność muzułmanów na kontynencie europejskim i otwiera drogę dla muzułmańskiej migracji. W nowym środowisku muzułmanie powinni mieć możliwość praktykowania religii i wypełniania religijnych obowiązków, bez obligacji ścisłego przestrzegania *szariatu*. W takim środowisku nakreśla on raczej ramy moralno-etyczne dla mieszkającego tam muzułmanina³⁷.

Pobyt na obczyźnie wydaje się być też usprawiedliwiony przez Koran, który poucza, że każde miejsce na ziemi jest przestrzenią dla islamu.

Do Boga należy Wschód i Zachód! I gdziekolwiek się obróćcie, tam jest oblicze Boga! Zaprawdę, Bóg jest wszechobjmujący, wszechwiedzący! (Sura 2:115)

³³ A. MROZEK-DUMANOWSKA. *Między uniwersalizmem globalizacji a partykularyzmem* s. 31.

³⁴ J. ZDANOWSKI. *Między dar al-islam a dar al-harb* s. 123.

³⁵ Temat ten jest przedmiotem rozważań książki Tariqā Ramadana *Western Muslims and the future of Islam* (Oxford: Oxford University Press 2004).

³⁶ Peter MANDAVILLE. *Reimagining the Ummah: Transnationalism and the Changing Boundaries of Muslim Political Discourse*. <http://reimaginingtheummah.blogspot.com/2006/01/reimagining-ummah-transnationalism-and.html> (dostęp: 8.08.2016).

³⁷ J. ZDANOWSKI. *Między dar al-islam a dar al-harb* s. 125-126.

Ibn Kathir w swym komentarzu do Koranu wyjaśnia, że werset dotyczył zmiany kierunku modlitwy (*qibla*) ze Świątyni Jerozolimskiej (*bayt al-maqdis*) na Kabę w Mekce, ogłoszonej przez Mahometa 16 lub 17 miesięcy po wyemigrowaniu z Mekki do Medyny. Dodaje, że polecenie mogło również dotyczyć dobrowolnych modlitw zanoszonych przez muzułmanów w czasie podróży, w chwilach strachu lub podczas walki. Werset mógł odnosić się także do tych, którzy nie mogli określić właściwego kierunku *qibli* na skutek ciemności lub pochmurnego dnia, i w konsekwencji modlili się w niewłaściwym kierunku³⁸. W szerszym znaczeniu moglibyśmy interpretować ten werset również w tym sensie, że dany teren, niebędący muzułmańskim, staje się uświęcony poprzez sam pobyt muzułmanów i ich modlitwę. W ten sposób terytorium zostaje zawłaszczone zarówno w sensie duchowym, jak i fizycznym. W rzeczywistości islam nie wymaga specjalnej konsekracji miejsc modlitwy, na wzór poświęcenia kościołów katolickich, ale miejsce staje się święte i muzułmańskie przez sam fakt modlitwy³⁹.

Jednym z istotnych problemów, jakie Europa napotyka wobec migrujących muzułmanów, jest ich integracja ze społeczeństwem zachodnim⁴⁰. W warunkach globalizacji zakłada się, że członkowie społeczeństwa będą w stanie wejść w relacje międzyosobowe, zawodowe i kulturowe wyznaczone przez wspólnotę. Emigranci przybywający z innych grup społecznych i kulturowych, jeśli chcą pozostać i pracować w społeczeństwie zachodnim, powinni przyjąć obowiązujący tu model życia. Zauważa się jednak, że w przypadku muzułmanów asymilacja dokonuje się w ograniczonym stopniu. Pozostają oni silnie związani ze swoim środowiskiem i usiłują tworzyć wspólnotę żyjącą zgodnie z ramami wytoczonymi przez własną tradycję⁴¹. Ich sposób życia wydaje się być nakreślony już przez sam Koran:

Muhammad jest posłańcem Boga. Ci, którzy są razem z nim, są gwałtowni wobec niewiernych [*al-kuffār*], a miłosierni względem siebie. Widzisz ich kłaniających się, wybijających pokłony, poszukujących łaski Boga i Jego zadowolenia. Ich znamię jest na ich twarzach, od śladów wybijania pokłonów. Taka jest ich przypowieść w Torze i taka jest ich przypowieść w Ewangelii: „Są oni jak ziarno za-

³⁸ Zob. *Tafsir ibn Kathir* do Sury 2:115. Komentarz do Koranu *Tafsir ibn Kathir* jest dostępny na <http://www.qtafsir.com> (dostęp: 10.08.2016).

³⁹ J. ZDANOWSKI. *Między dar al-islam a dar al-harb* s. 127.

⁴⁰ Na ten temat zob. Renata WŁOCH. *Polityka integracji muzułmanów we Francji i Wielkiej Brytanii*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego 2011.

⁴¹ A. MROZEK-DUMANOWSKA. *Globalizacja i regionalizacja* s. 99. Na temat statusu muzułmanów w różnych krajach europejskich zob. Konrad PĘDZIWIATR. *Od islamu imigrantów do islamu obywateli: muzułmanie w krajach Europy Zachodniej*. Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos 2005.

siane, które wypuszcza kielk i wzmacnia go, i staje się twardy, i trzyma się prosto na swoim źdźble, wprawiając w podziw siewców” – to, żeby przez nich doprowadzić do wściekłości niewiernych [*al-kuffār*]. Bóg obiecał tym spośród nich, którzy uwierzyli i pełnili dobre dzieła, przebaczenie i nagrodę ogromną. (Sura 48:29)

Powyższy tekst prawdopodobnie odwołuje się do następującego tekstu ewangelicznego:

Mówił dalej: «Z królestwem Bożym dzieje się tak, jak gdyby ktoś nasienie wrzucił w ziemię. Czy śpi, czy czuwa, we dnie i w nocy, nasienie kiełkuje i rośnie, sam nie wie jak. Ziemia sama z siebie wydaje plon, najpierw źdźbło, potem kłos, a potem pełne ziarno w kłosie. Gdy zaś plon dojrzeje, zaraz zapuszcza sierp, bo pora już na żniwo». (Mk 4, 26-29)⁴²

Odwołanie się w Koranie do przypowieści z Ewangelii prowadzi do wniosku, że według islamu *umma* muzułmańska jest postrzegana jako zapowiedziane przez Chrystusa królestwo Boże, które stopniowo rozszerza się na cały świat na sposób rozrzuconego ziarna. Inny tekst koraniczny (Sura 7:157) obiecuje szczęście tym, którzy idą za światłem zesłanym wraz z Posłańcem, czyli objawionym mu przez Boga Koranem, i postępują zgodnie z jego nauczaniem. Jest on Prorokiem „rodzimy” (*ummi*), wspomnianym w Torze i Ewangelii. Wyrażenie to można też przetłumaczyć: „do narodów”, jak wskazuje na to kontekst. W następnym wersecie czytamy na temat Mahometa:

Powiedz: „O ludzie! Ja jestem posłańcem Boga do was wszystkich, Tego, do którego należy królestwo niebios i ziemi. Nie ma boga, jak tylko On! On daje życie i sprowadza śmierć! Wiercie więc w Boga i w Jego Posłańca, Proroka rodzimego [*ummi*], który wierzy w Boga i w Jego słowa! Postępujcie za nim, a być może, będziecie prowadzeni drogą prostą!” (Sura 7:158)

Księga islamu przedstawia posłannictwo swego proroka jako orędzie skierowane do wszystkich ludzi. Jest to prorok uniwersalny dla *ummy* muzułmańskiej i do każdego narodu. Dlatego też jest zwany przez Koran pieczęcią proroków (Sura 33:40). Ibn Kathir w swym komentarzu do cytowanej Sury 7:158 przytacza jeden z *hadisów*, który w kilku zdaniach streszcza całą misję Mahometa i istotę islamu:

Według Imama Ahmada Ibn Abbas przekazał słowa Wysłannika Allaha:

Otrzymałem pięć rzeczy, których nie otrzymał żaden prorok przede mną, i nie mówię tego, by się chlubić.

⁴² Tekst biblijny jest cytowany według wydania *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Biblia Tysiąclecia*. Wydanie V. Poznań: Pallottinum 2007.

Zostałem wysłany do wszystkich ludzi, zarówno białych [Arabów] i czarnych [dosł. czerwonych i czarnych].

Bóg dał mi zwycięstwo, wzbudzając strach [w moich wrogach] na odległość jednego miesiąca drogi.

Są mi dozwolone łupy wojenne, które nie były dozwolone nikomu przede mną.

Ziemia została uczyniona dla mnie (i dla moich wyznawców) jako miejsce modlitwy oraz dla dokonania oczyszczenia.

Otrzymałem prawo wstawiennictwa i zachowałem go dla mojej *Ummy* w Dniu Zmartwychwstania. Wstawiennictwo będzie dla tych, którzy nie dodają Bogu współtowarzyszy⁴³.

Jak można zauważyć, celem misji islamu jest zwycięstwo orężem, wzbudzanie strachu u wrogów, zdobywanie łupów i oczyszczenie całej ziemi w imię Allaha, by oddać mu cześć poprzez modlitwę muzułmańską. W podobny sposób ta misja była już określona wcześniej przez Koran:

O proroku! Pobudzaj wiernych do walki! Jeśli wśród was jest dwudziestu cierpliwych, to zwyciężą dwustu; a jeśli jest stu wśród was, to oni zwyciężą tysiąc niewiernych, ponieważ oni są ludźmi, którzy nie rozumieją. (Sura 8:65).

Porównajmy tę misję z nauczaniem Chrystusa, wzywającego do zaprzestania przemocy w Jego imię:

Wtedy podeszli, rzucili się na Jezusa i pochwycili Go. A oto jeden z tych, którzy byli z Jezusem, wyciągnął rękę, dobył miecza i ugodziwszy sługę najwyższego kapłana odciął mu ucho. Wtedy Jezus rzekł do niego: «Włóż miecz na swoje miejsce, bo wszyscy, którzy za miecz chwytają, od miecza giną». (Mt 26, 50-52)⁴⁴

Analiza historyczna i źródłowa pokazuje, że islam wyrósł z opozycji i odróżnienia się od innych kultur i cywilizacji. Jakkolwiek nie można uważać globalizmu zachodniego za bezpośrednią i jedyną przyczynę napięć zaistniałych między światem zachodnim a muzułmańskim, to jednak globalizacyjna polityka Zachodu, dążąca do rozszerzenia swojej kultury na cały świat, przyczyniła się do zwiększenia poczucia tożsamości wyznawców islamu. Swoistość swojej kultury i religii odkrywa się poprzez powrót do własnych korzeni i oczyszczenie tradycji od późniejszych naleciałości, zwanej w islamie „nowinkami” (*bid'ah*). Współczesny islam nie jest czystym powrotem do przeszłości i powtórzeniem pierwotnej religii z czasów Mahometa. Pier-

⁴³ *Hadis* został przekazany w zbiorze Bukhariego w dwóch wersjach: 1,7,331; 1,8,429.

⁴⁴ Zestawienie obu tekstów pochodzi z Mark A. GABRIEL. *Jezus i Mahomet. Głębokie różnice i zaskakujące podobieństwa*. Przeł. Bartłomiej Grysa. Poznań: Wydawnictwo Agape 2013 s. 268.

wotne źródła, którymi są Koran i *sunna*, stanowią raczej fundament pozwalający na określenie własnej specyfiki kulturowej wobec innych kultur w danym okresie historycznym. Tą swoistą cechą, którą okrywają muzułmanie, jest uniwersalność ich religii, obejmująca wartości promowane przez globalizm zachodni, ale też je przekraczająca. W ciągu swej długiej i burzliwej historii islam dostosowywał się do zewnętrznych warunków, przyjmując wiele elementów z innych kultur i cywilizacji, na ile im to pozwalała własna tradycja, i takim pozostał do naszych czasów.

Niepokój na Zachodzie budzi powiązanie odnowy islamu z użyciem środków terroru. Jest to radykalne odczytanie własnych źródeł, przedstawiających islam jako Boską, ostateczną i doskonałą religię, która na końcu czasów rozszerzy się na cały świat. Islam radykalny usiłuje przyspieszyć ten proces, odwołując się do środków przemocy. Bodźcem do zwiększenia tego typu działalności była z pewnością globalizacyjna polityka Zachodu, dążąca do narzucenia swojej kultury na cały świat, a także zbrojne interwencje na terytoriach muzułmańskich. Fundamentalizm radykalny nie jest ideologią przyjmowaną przez większość wyznawców islamu, ale nie można też zaprzeczyć, że cywilizacja muzułmańska od samego początku stanęła w opozycji do innych kultur i dążyła do ich podporządkowania własnemu systemowi, również na drodze zbrojnego *ǧihādu*. Ta nieustanna walka z *ǧāhiliyyą*, która będzie trwała dotąd, aż *dār al-islām* obejmie cały świat, jest wpisana w naturę islamu.

BIBLIOGRAFIA

- YUSUF ALI Abdullah: *The Meaning of the Holy Qur'an. New Edition with Revised Translation, Commentary and Newly Compiled Comprehensive Index*. Beltsville, Maryland: Amana Publications 2008.
- KHALIL Ahmed: *Dar Al-Islam And Dar Al-Harb: Its Definition and Significance*. <http://en.islamway.net/article/8211/dar-al-islam-and-dar-al-harb-its-definition-and-significance> (dostęp: 10.08.2016).
- ALCADER Jean: *Prawdziwe oblicze islamu*. Przeł. Marian Ostrowski. Komorów: Wydawnictwo Antyk 2010.
- DANECKI Janusz, KOZŁOWSKA Jolanta: *Słownik arabsko-polski*. Warszawa: Wiedza Powszechna 2007.
- DANECKI Janusz: *Podstawowe wiadomości o islamie*. Warszawa: Dialog 2007.
- Dyskusja we Włoszech po odkryciu związków przemytników ludzi z dżihadystami*. <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/diskusja-we-wloszech-po-odkryciu-zwiazkow-przemytnikow-ludzi-z-dzhadystami/11sc83> (dostęp: 7.08.2016).
- FUKUYAMA Francis: *Koniec historii*. Przeł. Tomasz Bieroń, Marek Wichrowski. Kraków: Znak 2009.
- GABRIEL Mark A.: *Jezus i Mahomet. Głębokie różnice i zaskakujące podobieństwa*. Przeł. Bartłomiej Grysa. Poznań: Wydawnictwo Agape 2013.
- GEISSER Vincent: *Nowa islamofobia*. Przeł. Ewa Cylwik. Warszawa: Książka i Prasa 2009.

- GRABOWSKI Wojciech: *Fundamentalizm muzułmański na Bliskim Wschodzie*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego 2013.
- Hadith Collection*. <http://www.hadithcollection.com/> (dostęp: 10.08.2016).
- HUNTINGTON Samuel P.: *Zderzenie cywilizacji*. Przeł. Hanna Jankowska. Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Literackie Muza SA 2008.
- JANSEN Johannes J.G.: *Podwójna natura fundamentalizmu islamskiego*. Aleksandra Łojek-Magdziarz. Kraków: Libron 2005.
- Koran*. Przeł. Józef Bielawski. Warszawa: PIW 1986.
- MANDAVILLE Peter: *Reimagining the Ummah: Transnationalism and the Changing Boundaries of Muslim Political Discourse*. <http://reimaginingtheummah.blogspot.com/2006/01/reimagining-ummah-transnationalism-and.html> (dostęp: 8.08.2016).
- MROZEK-DUMANOWSKA Anna: *Globalizacja i regionalizacja: dwa oblicza komunikacji międzykulturowej*. W: Anna MROZEK-DUMANOWSKA, Jerzy ZDANOWSKI. *Islam a globalizacja*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Askon 2005.
- MROZEK-DUMANOWSKA Anna: *Między uniwersalizmem globalizacji a partykularyzmem kultur lokalnych*. W: Anna MROZEK-DUMANOWSKA, Jerzy ZDANOWSKI. *Islam a globalizacja*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Askon 2005.
- MROZEK-DUMANOWSKA Anna: *Nowe symbole wartości kulturowych islamu w epoce globalizacji*. W: Anna MROZEK-DUMANOWSKA, Jerzy ZDANOWSKI. *Islam a globalizacja*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Askon 2005.
- „Na linii frontu”. *Ekspansja ISIS objęła co najmniej 18 państw. Dokumenty Białego Domu potwierdziły obawy*. <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/na-linii-frontu-ekspansja-isis-objela-co-najmniej-18-panstw-dokumenty-bialego-domu/3fvrr0> (dostęp: 7.08.2016).
- New Counterterrorism 'Heat Map' Shows ISIS Branches Spreading Worldwide*. <http://www.nbcnews.com/storyline/isis-terror/new-counterterrorism-heat-map-shows-isis-branches-spreading-worldwide-n621866> [dostęp: 7.08.2016].
- PĘDZIWIATR Konrad: *Od islamu imigrantów do islamu obywateli: muzułmanie w krajach Europy Zachodniej*. Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos 2005.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Biblia Tysiąclecia*. Wydanie V. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum 2007.
- SIVAN Emmanuel: *Radykalny islam*. Przeł. Anna Kosior. Kraków: Libron 2005.
- Sunna.com*. <http://sunnah.com> (dostęp: 10.08.2016).
- Tafsir ibn Kathir*. <http://www.qtafsir.com> (dostęp: 10.08.2016).
- RAMADAN Tariq: *Western Muslims and the future of Islam*. Oxford: Oxford University Press 2004.
- The Global Religious Landscape*. W: Pew Research center. <http://www.pewforum.org/2012/12/18/global-religious-landscape-exec/> 18.12.2012 (dostęp: 2.08.2016).
- VOLL John O.: *Salafiyya*. W: *Encyclopedia of Islam and the Muslim Worlds*. Ed. Richard C. Martin. New York: Macmillan Reference USA – Thomson Gale 2004.
- WAŚ Adam: *Bracia Muzułmanie w Jordanii. Doktryna i organizacja bractwa na przełomie XX i XXI wieku*. Lublin: TN KUL 2006.
- WŁOCH Renata: *Polityka integracji muzułmanów we Francji i Wielkiej Brytanii*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego 2011.
- ZDANOWSKI Jerzy: *Bracia Muzułmanie i inni*. Szczecin: Wydawnictwo Glob 1986.
- ZDANOWSKI Jerzy: *Między dar al-islam a dar al-harb. Tożsamość imigrantów muzułmańskich na Zachodzie w dobie globalizacji*. W: Anna MROZEK-DUMANOWSKA, Jerzy ZDANOWSKI. *Islam a globalizacja*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Askon 2005.

ZACHODNIA GLOBALIZACJA A UNIWERSALIZM ISLAMU

Streszczenie

Globalizacyjna polityka współczesnego Zachodu, usiłująca stworzyć uniwersalny model życia, przyczyniła się do powstania w islamie ruchów usiłujących bronić swej tożsamości religijnej i kulturowej. Tej odnowie towarzyszy wezwanie do powrotu do własnych fundamentów, którymi są Koran i *sunna*. Nie jest to czyste powtórzenie pierwotnej religii z czasów Mahometa, ale określenie własnej specyfiki kulturowej wobec innych kultur. Muzułmanie proponują własny, bardziej uniwersalny system, który oprócz wartości promowanych przez globalizm zachodni obejmuje także wartości duchowe i odniesienie do Boga. Niepokój na Zachodzie budzi powiązanie w islamie powrotu do fundamentów z wezwaniem do przemocy. Jest to specyficzne odczytanie własnych źródeł, przedstawiających islam jako Boską, ostateczną i doskonałą religię. Muzułmański fundamentalizm usiłuje przyspieszyć ten proces, odwołując się do terroru. Choć nie jest to ideologia przyjmowana przez większość wyznawców islamu, niemniej jednak nieustanna walka ze światem nieznanym wiary w Allaha jest wpisana w naturę islamu i zakończy się, gdy cały świat stanie się muzułmański.

Słowa kluczowe: fundamentalizm; globalizacja; islam; muzułmanie; terroryzm; uniwersalizm; Zachód.

WESTERN GLOBALISATION AND THE UNIVERSALISM OF ISLAM

Summary

The globalization policy of the modern West, attempting to create a universal model of life, caused the emergence of Islamic movement, trying to defend their cultural and religious identity. This renewal is accompanied by a call to return to their foundations, which are the Qur'an and Sunnah. It is not a pure repetition of the original religion of Muhammad's time, but an attempt to define their own cultural specificity against other cultures. The Muslims offer their own, more universal system, which in addition to the values promoted by Western globalization, also includes spiritual values and a reference to God. The link between the Islamic return to their foundations and a call to violence arouses anxiety in the West. It is a specific reinterpretation of their own sources, which present Islam as a divine, ultimate and perfect religion. Islamic fundamentalism tries to accelerate this process by resorting to terror. Although it is not an ideology accepted by the majority of Muslims, but a constant battle with the unbelievers in Allah is inherent in the nature of Islam and will end when the whole world becomes Muslim.

Key words: fundamentalism; globalization; Islam; Muslims; terrorism; universalism; West.